Cyngor Bwrdeisdref Sirol
Blaenau Gwent
County Borough Council

Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg 2016 - 2017

Cyflwyniad

Bwriedir i Fesur y Gymraeg 2011 foderneiddio'r fframwaith cyfreithiol ynghylch defnyddio'r Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau cyhoeddus.

Disodlwyd y Cynllun Iaith Gymraeg statudol blaenorol, a gymeradwywyd o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993, gan ofynion Safonau'r Gymraeg.

Nod Safonau'r Gymraeg yw:

- Gwella'r gwasanaethau y gall siaradwyr Cymraeg ddisgwyl eu cael gan sefydliadau yn y Gymraeg;
- Cynyddu'r defnydd y mae pobl yn ei wneud o wasanaethau Cymraeg;
- Ei gwneud yn glir i sefydliadau yr hyn sydd angen iddynt ei wneud o ran yr iaith Gymraeg; a
- Sicrhau bod lefel briodol o gysondeb o ran y dyletswyddau a osodir ar gyrff yn yr un sector.

Yn dilyn gweithredu Mesur y Gymraeg (Cymru), cynhyrchwyd 176 o Safonau'r Gymraeg. Ym mis Medi 2015, cyhoeddwyd Hysbysiad Cydymffurfio i Gyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent, a oedd yn nodi gofyniad i gydymffurfio â 171 o'r 176 o Safonau.

Rhannwyd y 171 o Safonau i 'Cyflenwi Gwasanaethau', 'Llunio Polisi', 'Gweithredu', 'Cadw Cofnodion' a 'Hyrwyddo'. Cynhwysir y Safonau llawn yn yr Hysbysiad Cydymffurfio[1]. Mae'r tabl isod yn nodi nifer y Safonau ar draws pob ardal ynghyd â'u dyddiadau gorfodi.

[1] https://www.blaenau-gwent.gov.uk/en/council/equalities-welsh-language/the-welsh-language-in-blaenau-gwent/

Ardal	Dyddiad Dod i Rym					Ardal	Dyddiad dod i Rym	
	30 Mawrth 2016	30 Medi 2016	30 Mawrth 2017	1 Ebrill 2017	11 Gorffennaf 2017		30 Mawrth 2016	30 Medi 2016
Cyflenwi Gwasanaethau	74	2	5	–	1	Cyflenwi Gwasanaethau Atodol	6	–
Llunio Polisi	10	0	–	–	–	Llunio Polisi Atodol	6	–
Gweithredu	32	15	–	–	–	Gweithredu Atodol	6	–
Cadw Cofnodion	7	1	–	–	–	Cadw Cofnodion Atodol	2	–
Hyrwyddo	–	–	–	2	–	Hyrwyddo Atodol		2
Cyfanswm	**123**	**18**	**5**	**2**	**1**		**20**	**2**

Herio Cymwysiadau

Yn ôl Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, os yw'r awdurdod o'r farn bod y ddyletswydd i gydymffurfio â safon, neu i gydymffurfio â safon mewn modd penodol (a all gynnwys y dyddiad gorfodi) yn afresymol neu'n anghymesur, gall yr awdurdod wneud cais ffurfiol i'r Comisiynydd i herio'r safon honno a gofyn i'r Comisiynydd ddyfarnu ar y cwestiwn hwnnw.

O fewn cwmpas yr adroddiad hwn, ar 22 Medi 2016, gwnaeth Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent gais i'r Comisiynydd mewn perthynas â safonau 2, 3, 21, 145, 146. Ar 1 Rhagfyr 2016, gwnaeth y Comisiynydd ei phenderfyniad terfynol fel a ganlyn:

- Safonau 2 a 3: Nid oes angen i'r Cyngor gydymffurfio â'r Safonau hyn gan y bydd y gofynion yn cael eu bodloni o dan Safon 5.
- Safon 21: Amrywiodd y Comisiynydd y dyddiad gorfodi o chwe mis.
- Safon 145 a 146: Amrywiodd y Comisiynydd y dyddiad gorfodi gyda'r angen i gydymffurfio erbyn 1 Ebrill 2017.

Ar 29 Mawrth 2017, cyflwynodd Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent gais i herio Safon 41 o dan Adran 54 (2) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, a ystyriwyd yn ddilys. Mae hyn yn golygu bod yr angen i gydymffurfio â'r safon wedi cael ei ohirio hyd nes penderfyniad terfynol y Comisiynydd, sy'n dal heb ei benderfynu adeg yr adroddiad hwn.

Adroddiad Blynyddol ar yr Iaith Gymraeg

O dan Safonau 158, 164 ac 170 mae dyletswydd ar Gyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent i gynhyrchu'r Adroddiad Blynyddol hwn ar yr Iaith Gymraeg. Mae angen i'r adroddiad hwn gynnwys y wybodaeth ganlynol:

i. Enghreifftiau o'r cynnydd sylweddol a wnaed wrth ystyried y gofynion a'r ystod eang o ffyrdd y mae'r Cyngor wedi cael cymorth i weithredu'r Safonau yn effeithiol.

ii. Nifer y cwynion a dderbyniwyd yn ystod cyfnod yr adroddiad sy'n ymwneud â dyletswyddau cydymffurfiaeth o amgylch y safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau llunio polisi a'r safonau gweithredu.

iii. Y gofynion allweddol mewn perthynas â sgiliau Cymraeg cyflogeion, cyrsiau hyfforddi staff gan gynnwys unrhyw rai a ddarparwyd yn Gymraeg, yn ogystal â recriwtio yng nghyd-destun gofynion Sgiliau Iaith Gymraeg

Yr adroddiad hwn yw'r ail Adroddiad Blynyddol ar yr Iaith Gymraeg a gynhyrchwyd o dan ofynion Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ac mae'n cwmpasu'r cyfnod 1 Ebrill 2016 hyd 31 Mawrth 2017. Caiff yr adroddiad hwn ei gyhoeddi dim hwyrach na 30 Mehefin 2017 a phryd hynny byddwn yn rhoi cyhoeddusrwydd i'r ffaith ein bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol. Bydd copïau o'r adroddiad blynyddol ar gael ar ein gwefan, yn nerbynfa ein prif swyddfa a bydd ar gael i'w lanlwytho ym mhob derbynfa arall o'r fewnrwyd.

<u>Cymorth i Weithredu'r Safonau</u>

Mae'r Cyngor yn parhau i fod yn ymrwymedig i gadw a hyrwyddo'r Gymraeg wedi gweithredu'n ddwyieithog fel rhan o'r Cynlluniau Iaith Gymraeg ac mae wedi buddsoddi cryn amser ac adnoddau i fod mewn sefyllfa dda i gwrdd â gofynion yr Hysbysiad Cydymffurfio.

Mae ymgysylltu'n rheolaidd gyda'n haelodau democrataidd etholedig, Tîm Rheoli Corfforaethol y Cyngor a'r timau Rheoli Adrannol yn parhau yn ogystal ag ymgysylltu ac ymgynghori â rhanddeiliaid allweddol fel darparwyr gwasanaethau'r iaith Gymraeg, y gymuned ac ysgolion Cymraeg.

Y meysydd datblygu allweddol fu diweddaru canllawiau staff, datblygu'r Prosiect Dewis y Gymraeg, cynhyrchu a chyhoeddi Strategaeth Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg, diweddaru'r wefan ddwyieithog, cyfryngau cymdeithasol dwyieithog, yn ogystal â'r cylchlythyr dwyieithog sydd ar gael mewn fformat digidol o wefan y Cyngor.

Arweiniwyd gweithrediad y Safonau gan Dîm Polisi'r Cyngor, sydd wedi cefnogi'r Cyngor ar y camau allweddol canlynol, gan nodi nad yw hyn yn bwriadu bod yn rhestr gynhwysfawr:

- **Adroddiadau drwy Brosesau Democrataidd**
  Cyflwynwyd y Strategaeth Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg i'r Pwyllgor Craffu, Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor Llawn. Mae un o'r tri amcan yn ymwneud â'r ymrwymiad i gefnogi "Cymraeg yn y Gweithle". Mae'r Strategaeth bum mlynedd hon yn ceisio hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg a dwyieithrwydd ym Mlaenau Gwent.

- **Arweinyddiaeth ac Ymrwymiad Gwleidyddol**
  Mae'r Tîm Rheoli Corfforaethol Ehangach (CMT) yn cynnwys y Cyfarwyddwr Arweiniol a Phennaeth y Gwasanaeth Taledig, Cyfarwyddwyr a phob Pennaeth Gwasanaethau ac mae'n cynnwys pob un o'r uwch swyddogion. CMT yw'r corff sy'n gwneud penderfyniadau ar gyfer elfen gorfforaethol y Cyngor. Diweddarwyd y CMT Ehangach yn llawn o ddatblygiadau drwy gyfrwng adroddiadau mewnol, sydd yn ddiweddar yn cynnwys y Strategaeth Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg.

- **Y Tîm Rheoli Adrannol**

  Mae'r cyfrifoldeb am weithredu'r safonau yn effeithiol yn gorwedd gyda staff ar draws cyfarwyddiaethau ac adrannau. Mae penaethiaid gwasanaethau perthnasol wedi cymryd rhan lawn mewn trafodaethau sy'n ymwneud â phob un o'r cymwysiadau her i sicrhau eu bod mewn sefyllfa dda i fodloni'r gofynion. Mae'r tîm Polisi yn parhau i gefnogi pob adran i fonitro cydymffurfiaeth â'r safonau.

- **Canllawiau i staff ar yr Iaith Gymraeg**

  Cynhyrchwyd amrywiaeth o ganllawiau byr, ymarferol a hawdd i'w dilyn ac maent yn nodwedd ar dudalen dynodedig ar yr Iaith Gymraeg ar fewnrwyd y Cyngor

(http://intranet/policies-plans-strategies/welsh-language-guidance.aspx). Mae'r canllawiau hyn yn helpu staff i weithredu'n effeithiol llawer o'r Safonau Cyflenwi Gwasanaethau, Llunio Polisïau a Safonau Gweithredu. Mae'r canllawiau yn cynnwys disgrifio sut y dylai staff ateb y ffôn yn ddwyieithog, gan ddefnyddio templedi allan o'r swyddfa dwyieithog, cyfarchion sylfaenol ac ymwadiadau gohebiaeth a chanllawiau cyfieithu, sy'n cael eu hadolygu ar hyn o bryd, ayyb.

Mae'r Hysbysiad Cydymffurfio a chrynodeb o'r Safonau sy'n cynnwys cyfrifoldebau staff ar gael ar y dudalen fewnrwyd hefyd. Hyrwyddwyd y dudalen fewnrwyd hon yn eang drwy nifer o fecanweithiau, gan gynnwys y Rhwydwaith Cydraddoldeb Corfforaethol, y CMT Ehangach a'r Cyfarwyddwr Arweiniol a Phennaeth y Neges Gwasanaethau a Dalwyd drwy e-bost mewnol i bob aelod o staff.

- **Prosiect Dewis y Gymraeg**

  Dechreuodd y Prosiect Dewis y Gymraeg ym mis Mawrth / Ebrill 2016 ac mae'n ddarn sylweddol o waith a oedd yn ceisio canfod dewis iaith dinasyddion, cwsmeriaid, partneriaid a staff.

  Anfonwyd llythyr at bob un cartref a busnes yn y fwrdeistref sirol yn gofyn am eu dewis iaith (Cymraeg, Saesneg neu Ddwyieithog). Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn datblygu cronfa ddata ganolog i storio'r wybodaeth hon fydd yn hygyrch ar draws y sefydliad.

  Ymatebodd cyfanswm o 6632 o gartrefi gyda data y gellir ei ddefnyddio at y Prosiect Dewis y Gymraeg a arweiniodd at wneud y Cyngor yn ymwybodol o Ddewis iaith 11,073 o drigolion ym Mlaenau Gwent. Mae'r 6632 hyn yn cynrychioli tua un rhan o bump o boblogaeth Blaenau Gwent. O'r 6632 o aelwydydd hyn, roedd 3237 ohonynt yn ddeiliadaeth sengl.

  Dywedodd y mwyafrif (10,690) o'r ymatebwyr mai Saesneg oedd eu dewis iaith a oedd yn cyfateb i 96.54% o'r holl ymatebwyr. Gofynnodd 89 (0.8%) o drigolion am ohebiaeth yn Gymraeg; a gofynnodd cyfanswm o 284 o drigolion (2.56%) am wasanaeth Dwyieithog (Cymraeg / Saesneg). Nodwyd hefyd rhai ieithoedd eraill a oedd yn cynnwys 5 Saesneg a Ffrangeg (0.045%) a 2 Pwyleg (0.018%); dychwelwyd dau nad oedd yn nodi unrhyw ddewis iaith.

Roedd 53 o gartrefi amlfeddiannaeth lle'r oedd eu dewis iaith yn gymysg. O'r rhai hynny gofynnodd 45 am eu gohebiaeth yn Saesneg ac yn ddwyieithog, gofynnodd 4 am eu gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg, gofynnodd 3 am eu gohebiaeth yn y Gymraeg ac yn ddwyieithog, a gofynnodd 1 am Saesneg a Ffrangeg.

Yn ogystal, mae llawer o feysydd gwasanaethau yn anfon holiaduron at eu partneriaid / cwsmeriaid i ganfod eu dewis iaith. Mae'r holl wybodaeth hon yn cefnogi'r Cyngor i adeiladu sail dystiolaeth i ddarparu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg i bawb sy'n gofyn amdano. Lle nad ydym wedi gallu nodi dewis iaith, mae pob adran yn gyfrifol er mwyn sicrhau gohebiaeth gwbl ddwyieithog.

- **Dewis y Gymraeg ymhlith Staff**

Anfonwyd llythyr Dewis y Gymraeg i bob aelod o staff. Cydlynwyd y wybodaeth hon gan reolwyr llinell fel eu bod yn deall dewis iaith eu staff a bydd y dewisiadau yn parhau i gael eu cofnodi yn ganolog ar system Adnoddau Dynol iTrent y Cyngor. Dim ond dau aelod o staff yn yr Adran Addysg ofynnodd am Cymraeg yn unig a gofynnodd un aelod o staff am ohebiaeth ddwyieithog.

- **Asesiad Effaith ar Gydraddoldeb (EqIA)**

Mae'r broses EqIA wedi cynnwys elfen yr iaith Gymraeg ers amser. Mae'r fframwaith EqlA yn cael ei hadolygu ar hyn o bryd. Diwygiwyd y ddogfen flaenorol i bwysleisio pwysigrwydd nodi effeithiau 'cadarnhaol' yn ychwanegol at effeithiau andwyol, yn unol â gofynion Safonau'r Gymraeg, gyda nodyn o'r safonau Llunio Polisi.

Yn ogystal, mae'r EqIA yn ofyniad clir ar gyfer pob Cynllun Busnes corfforaethol / cyfarwyddiaeth a'r cynigion Prosiect Effeithlonrwydd Ariannol, sy'n nodi arbedion ariannol i'r Cyngor.

- **Recriwtio**

  Wrth recriwtio ar gyfer swyddi newydd neu wag, rhaid i reolwyr lenwi ffurflen Asesiad Swydd yr Iaith Gymraeg. Mae'r wybodaeth yn dylanwadu ar y disgrifiad swydd, cais hysbyseb, trefn y cyfweliad ac wedyn unrhyw gyflogaeth. Yn unol â gofynion Safonau'r Gymraeg, rhaid i'r Cyngor gadw cofnodion priodol o bob asesiad, yr adroddir arnynt yn flynyddol. Mae'r Tîm Rheoli Corfforaethol wedi penderfynu bod yr holl rolau o fewn y Cyngor yn cael eu dynodi fel rhai o leiaf gyda 'Iaith Gymraeg yn Ddymunol'.

- **Strategaeth Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg**

  Mae Safon 145 yn gofyn i Gyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent gynhyrchu strategaeth yn nodi sut y bydd yn hyrwyddo ac yn hwyluso'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn ystod y pum mlynedd nesaf. [2]

  Yn dilyn cais her gan y Cyngor ym mis Medi 2016, amrywiodd Comisiynydd y Gymraeg y safon hon yn unol â darpariaethau Adran 49 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, gan ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor gydymffurfio â'r Safon hon erbyn 1 Ebrill 2017.

  Mae Nodau Strategaeth yr Iaith Gymraeg Blaenau Gwent yn gysylltiedig â gweledigaeth Llywodraeth Cymru i greu miliwn o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru erbyn 2050.

  Er mwyn cwrdd â tharged o gynnydd o 44% o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, byddai angen i ni ennill 2,324 o siaradwyr Cymraeg ychwanegol yn erbyn y llinell sylfaen Cyfrifiad 2011 Blaenau Gwent o 5,284. Felly mae hyn yn cynrychioli cynnydd blynyddol cyfartalog o 70 o siaradwyr Cymraeg ychwanegol h.y. 3% o'r ffigwr targed o 2,324 ychwanegol ym Mlaenau Gwent dros y 33 mlynedd nesaf.

Mae Blaenau Gwent wedi nodi'r tri amcan canlynol ar gyfer Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg:

---

[2] http://www.blaenaugwent.gov.uk/fileadmin/documents/Council/Equalities/Welsh_Language_Promotion_Strategy_2017-2022.pdf

i. hyrwyddo ac annog y defnydd o'r Gymraeg o fewn teuluoedd a'r gymuned;
ii. cynyddu'r ddarpariaeth addysg Gymraeg a gweithgareddau anffurfiol ar gyfer plant a phobl ifanc a chynyddu eu hymwybyddiaeth o werth yr iaith;
iii. cynyddu cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.

Er mwyn cyrraedd y targed hwn, bydd angen i Gyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent weithio mewn partneriaeth gydag ystod eang o fudd-ddeiliaid allweddol i hyrwyddo'r iaith Gymraeg mewn lleoliadau addysgol, hyrwyddo a hwyluso cyfleoedd mwy hawdd i gael mynediad iddynt i ddysgu Cymraeg mewn cymunedau; a hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle.

Cwynion

Mae Safon 158, 164 ac 170 yn mynnu bod yn rhaid i'r adroddiad blynyddol gynnwys y nifer o gwynion a gawsoch yn ystod y flwyddyn a oedd yn gysylltiedig â'ch cydymffurfiaeth â'r safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau llunio polisi a'r safonau gweithredu cysylltiedig roedd gennych ddyletswydd i gydymffurfio â nhw.

Mae'r weithdrefn Cwynion Corfforaethol yn cofnodi pob cwyn yn ymwneud â'r iaith Gymraeg a Safonau'r Gymraeg. Gellir gwneud cwyn mewn unrhyw fformat (e.e. e-bost, llythyr, yn bersonol, dros y ffôn, y cyfryngau cymdeithasol ac ati). Ni dderbyniwyd unrhyw gwynion drwy'r system Cwynion Corfforaethol yn ystod y cyfnod adrodd.

Fodd bynnag, yn ystod y cyfnod adrodd, derbyniwyd un gŵyn gan Dîm Polisi'r Cyngor, a oedd yn gysylltiedig â'n dyletswydd cydymffurfio o dan y *safonau cyflenwi gwasanaethau*. Derbyniwyd y gŵyn ar 18 Tachwedd 2016 ac roedd yn ymwneud â mater o ddiffyg cydymffurfio posibl â Safon 62 sy'n datgan: "Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro) sy'n arddangos yr un wybodaeth yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei leoli fel ei fod yn debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf".

Roedd y gŵyn yn ymwneud ag arwydd wedi'i baentio ar y ffordd yn ardal Abertyleri. Roedd yr awdurdod wedi paentio'r Gymraeg yn gyntaf ar y ffordd gyda'r Saesneg uwchben fel y byddai'r Gymraeg yn cael ei gweld yn gyntaf wrth i chi yrru i fyny tuag at yr arwydd. Cefnogodd yr adran Gyfreithiol a'r Adran Briffyrdd leoliad yr arwydd a

dehongliad y safon. Teimlai'r achwynydd y dylai'r Gymraeg gael ei roi uwchben y Saesneg.

Cyfeiriodd y tîm Polisi y mater hwn i Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ar 04/01/2017 am arweiniad pellach. Derbyniodd y tîm Polisi ateb gan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ar 16/03/2017 yn nodi bod cyhyd ag y gallai'r Awdurdod ddangos bod safle a lleoliad yr arwydd yn golygu bod y Gymraeg yn debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf, yna roedd yr awdurdod yn cydymffurfio â'r safon.

Ymchwiliad i Wersi Nofio Safonau 81, 84 & 86

Safon 81

Rhaid ichi hybu unrhyw wasanaeth Cymraeg a ddarperir gennych, a hysbysebu'r gwasanaeth hwnnw yn Gymraeg.

Safon 84

Os byddwch yn cynnig cwrs addysg sy'n agored i'r cyhoedd, rhaid ichi ei gynnig yn Gymraeg. Rhaid i chi gydymffurfio â safon 84 ym mhob amgylchiad, ac eithrio:

- Pan fydd asesiad a gynhaliwyd yn unol â safon 86 yn dod i'r casgliad nad oes angen i'r cwrs hwnnw gael ei gynnig yn Gymraeg.

Safon 86

Os byddwch yn datblygu cwrs addysg sydd i'w gynnig i'r cyhoedd, rhaid ichi asesu'r angen i'r cwrs hwnnw gael ei gynnig yn Gymraeg; a rhaid ichi sicrhau bod yr asesiad wedi ei gyhoeddi ar eich gwefan.

Yn pontio'r cyfnod adrodd hwn a'r olaf, bu Blaenau Gwent yn destun Ymchwiliad gan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ynglŷn â Safonau 81, 84 a 86 a darpariaeth gwersi nofio.

Ym mis Mai 2016, gwnaethpwyd ymholiad trwy e-bost gan aelod o'r cyhoedd yn dweud nad oedd y Cyngor yn cynnig unrhyw wersi nofio yn y Gymraeg. Nid oedd Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg yn fodlon bod yr achwynydd yn gweithredu ar ran pobl sydd wedi cael eu heffeithio yn uniongyrchol gan yr ymddygiad honedig ac oherwydd hynny teimlai **nad oedd y gŵyn yn ddilys**, ond creodd y gŵyn

"amheuaeth o fethiant" gan y Cyngor i gydymffurfio â rhai o safonau'r Gymraeg a osodwyd arno. Felly, penderfynodd Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ymchwilio i ddarpariaeth gwersi nofio Blaenau Gwent.

Yn dilyn cyflwyno tystiolaeth, cafodd y Cyngor hysbysiad o benderfyniad arfaethedig y Comisiynydd ym mis Chwefror 2017 oedd yn nodi nad oedd methiant i gydymffurfio â Safon 81 a Safon 86.

Fodd bynnag, penderfynwyd bod methiant i gydymffurfio â Safon 84 gan nad yw'r Cyngor yn cynnig gwersi nofio yn Gymraeg ar unrhyw lefel er bod gwersi nofio yn cael eu cynnig yn Saesneg. Ar adeg ysgrifennu'r Adroddiad Blynyddol hwn, mae'r Cyngor yn dal i aros am adroddiad ymchwiliad terfynol y Comisiynydd a'r ddogfen cynghori, a fydd yn cynorthwyo'r Cyngor i baratoi Cynllun Gweithredu fydd yn nodi'r camau y bydd yn ei gymryd i gydymffurfio â Safon 84 mewn perthynas â gwersi nofio.

Sgiliau a Gallu yn y Gymraeg

Mae Safon 170 yn gofyn am nifer y cyflogeion sy'n meddu ar sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd y flwyddyn o dan sylw.

Darparwyd y wybodaeth yn yr adran hon trwy gyfrwng y tîm Datblygu Sefydliadol a system iTrent y Cyngor ac mae'n cynrychioli gallu staff yn yr iaith Gymraeg ar 31 Mawrth 2017.

Dylid nodi nad yw'r data a gedwir yn gwbl gyflawn. Fel y nodwyd yn gynharach, mae'r data a gedwir ar y system iTrent yn cael ei ddiweddaru, a bydd hyn yn parhau i wella yn unol â'r Prosiect Dewis Iaith a Modiwl Hunan Ddatganiad newydd yn y dyfodol agos iawn. Bydd staff wedyn yn meddu ar y gallu a'r cyfrifoldeb i gynnal eu cofnodion staff eu hunain, gan eu gwneud yn fwy gwydn.

Y ffigur sylfaenol ar gyfer y data yw 3,094 o swyddi ar restr sefydliad y Cyngor, (gostyngiad o'r ffigur sylfaenol y llynedd). Dylid nodi bod gan bob set ddata rif diffyg ymateb o rhwng 572 a 681 o staff. Mae'r rhif diffyg ymateb yn gyfystyr â rhai a ddewisodd beidio ag ateb cwestiwn penodol.

Mae'n werth nodi bod y nifer o siaradwyr Cymraeg rhugl a gyflogir gan y Fwrdeistref wedi tyfu o 40 yn y cyfnod adrodd diwethaf i 44 yn ystod y cyfnod adrodd hwn. Bydd hyn yn cynorthwyo'r Cyngor gyda'u gwytnwch wrth iddynt weithio tuag at yr ymrwymiadau a geir yn amcan 3 y Strategaeth Hybu'r Gymraeg, "Cymraeg yn y Gweithle."

Siarad Cymraeg

Mae nifer y gweithwyr sydd â sgiliau siarad Cymraeg ar 31 Mawrth 2017 yn cyfateb i 631 o bobl, sy'n cael eu categoreiddio fel staff sy'n gallu siarad 'ychydig', 'yn weddol dda', 'eitha da' neu 'yn rhugl'. Fodd bynnag mae tri chwarter y staff yn datgan nad oes ganddynt unrhyw allu siarad Cymraeg.

Siarad Cymraeg	Cyfanswm
Yn rhugl	44
Yn weddol dda	182
Yn eitha da	21
Ychydig	384
Dim gallu	1852
Heb ymateb	611
Prif Gyfanswm	3094

Mae nifer a chanran y staff sy'n gallu deall, siarad, ysgrifennu a darllen Cymraeg yn amrywio ychydig rhwng pob cymharydd, sy'n cael ei ddangos yn y graffiau isod:

Graff 1: Deall Cymraeg

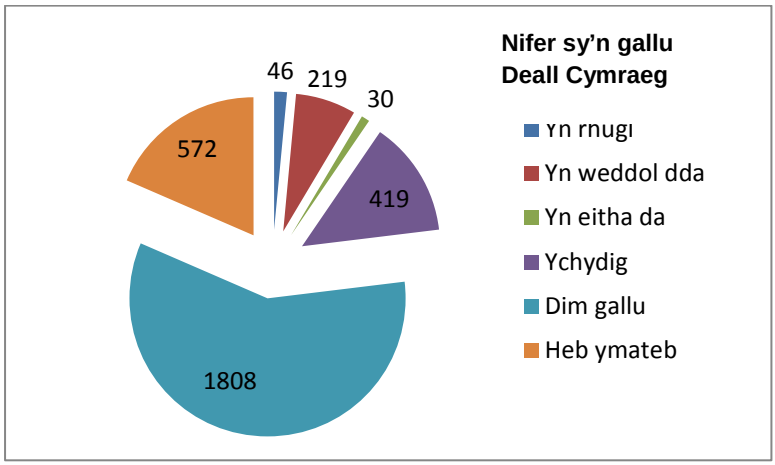

Deall Cymraeg	Cyfanswm
Yn rhugl	46
Yn weddol dda	219
Yn eitha da	30
Ychydig	419
Dim gallu	1808
Heb ymateb	572
Prif Gyfanswm	3094

Graff 2: Siarad Cymraeg

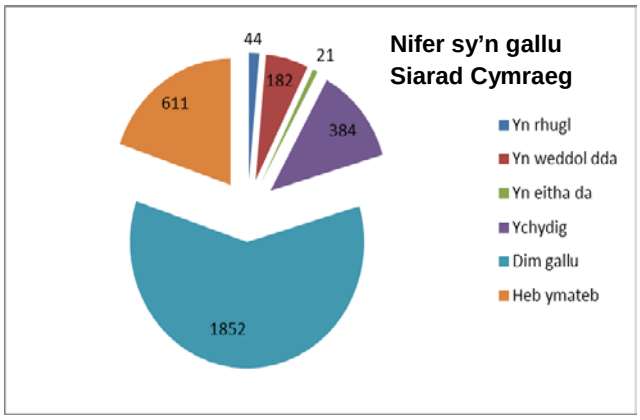

Siarad Cymraeg	Cyfanswm
Yn rhugl	44
Yn weddol dda	182
Yn eitha da	21
Ychydig	384
Dim gallu	1852
Heb ymateb	611
Prif Gyfanswm	3094

Graff 3: Ysgrifennu Cymraeg

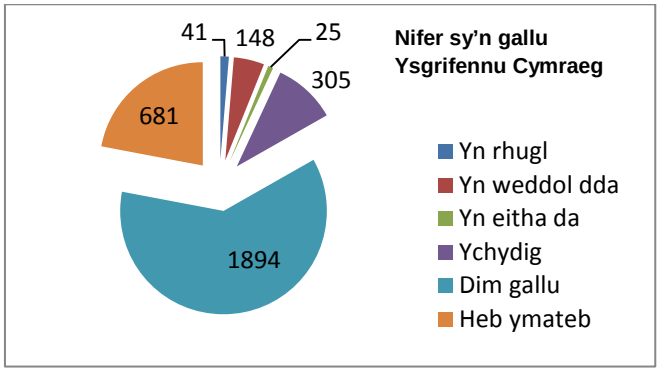

Ysgrifennu Cymraeg	Cyfanswm
Yn rhugl	41
Yn weddol dda	148
Yn eitha da	25
Ychydig	305
Dim gallu	1894
Heb ymateb	681
Prif Gyfanswm	3094

Graff 4: Darllen Cymraeg

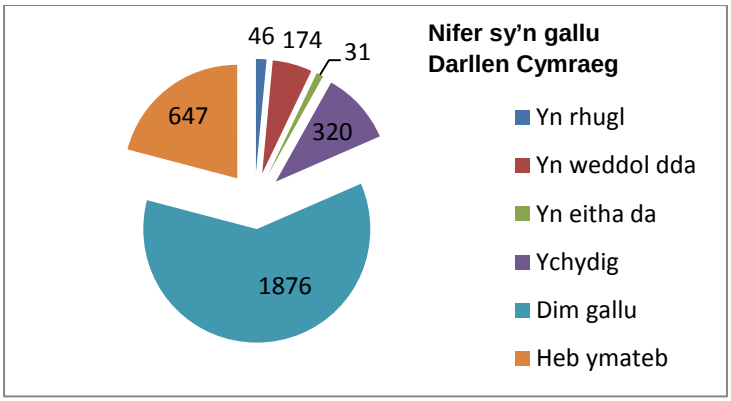

Darllen Cymraeg	Cyfanswm
Yn rhugl	46
Yn weddol dda	174
Yn eitha da	31
Ychydig	320
Dim gallu	1876
Heb ymateb	647
Prif Gyfanswm	3094

Fel y mae'r graffiau hyn yn dangos, mae'r ffigurau yn debyg iawn ar draws y 4 cymharydd, ond mae'n ddiddorol nodi bod gan fwy o bobl lefel uwch o sgiliau o ran deall a darllen Cymraeg o'i gymharu â siarad ac, yn benodol, ysgrifennu.

Mae canran y staff sy'n datgan eu bod yn 'rhugl' yn nodweddiadol tua 1.7%, tra bod y ganran sy'n dweud 'dim gallu', tua 75%. Mae hyn yn dangos bod tua 23% o'r staff yn dweud bod ganddynt rywfaint o allu yn y Gymraeg, er, yn gyfunol, bod 'Ychydig' yn cyfrannu'n sylweddol fwy na 'Yn weddol dda', 'Yn eitha da' ac 'Yn rhugl'.

Mae hefyd yn ddiddorol edrych ar allu Cymraeg trwy fath adran a chytundeb, er y dylid ailadrodd bod y wybodaeth hon braidd yn anghyflawn gan fod meysydd data iTrent yn parhau i gael eu glanhau a'u diweddaru.

Rhagwelwn fod mwy o siaradwyr Cymraeg rhugl mewn gwirionedd nag y dogfennir isod, yn enwedig mewn Addysg (staff mewn ysgolion) a bydd y gwaith parhaus i ddiweddaru cofnodion yn gallu dangos hyn mewn adroddiadau yn y dyfodol.

Siaradwyr Cymraeg rhugl fesul adran:

Adran	**Nifer**
Gwasanaethau Corfforaethol a Strategaeth	2
Addysg	34
Yr Amgylchedd	4
Gwasanaethau Cymdeithasol	4
Adnoddau	0
Cyfanswm	**44**

Siaradwyr Cymraeg fesul math o gytundeb:

Math o gytundeb	**Nifer**
Tymor Penodol	9
Parhaol	26
Llanw	1
Dros dro	8
Cyfanswm	**44**

Fel y dogfennwyd uchod, o'r 44 o siaradwyr Cymraeg rhugl, mae gan 26 gontractau parhaol. Bydd hyn yn helpu gyda gwytnwch wrth gydymffurfio â'r Safonau gan fod gennym graidd o staff sy'n siarad Cymraeg.

Cyrsiau Hyfforddi Gweithwyr

Mae Safon 170 yn gofyn am:

- Nifer yr aelodau o staff a fynychodd gyrsiau hyfforddi a gynigiwyd gennych yn y Gymraeg yn ystod y flwyddyn;
- Os cynigiwyd fersiwn Gymraeg o gwrs gennych yn ystod y flwyddyn, y ganran o gyfanswm nifer y staff a fynychodd y cwrs a fynychodd y fersiwn Gymraeg

Yn ystod y cyfnod adrodd, mynychodd 17 o bobl gwrs Cymraeg 10 wythnos yn cychwyn 12 Mai 2016 yn y Ganolfan Ddinesig. Hefyd, mynychodd 15 o bobl gwrs blasu Cymraeg deuddydd ar Mehefin 28 a 29 ar gyfer staff rheng flaen. Mae un aelod o staff wedi cofrestru ar Gwrs Mynediad Coleg Gwent a ddechreuodd ym Medi 2016.

Cwblheir cyrsiau pellach yn hwyr yn yr haf ac yn y flwyddyn academaidd 2017/18 i sicrhau bod pob ardal derbynfa arall yn cydymffurfio â Safon 64 erbyn 30 Medi 2018 yn unol â Hysbysiad Cydymffurfio Blaenau Gwent.

Yn ystod y cyfnod adrodd, ni chynigiwyd unrhyw gyrsiau hyfforddi trwy gyfrwng y Gymraeg ac ni dderbyniwyd unrhyw geisiadau am unrhyw gyrsiau i fod ar gael trwy gyfrwng y Gymraeg.

Recriwtio – Gofynion Sgiliau Iaith Cymraeg

Roedd Safon 170 yn gofyn am nifer y swyddi newydd a gwag yr ydych wedi'u hysbysebu yn ystod y flwyddyn a gafodd eu categoreiddio fel swyddi lle'r oedd:

- Sgiliau Cymraeg yn hanfodol,
- Angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir rhywun i'r swydd,
- Sgiliau Cymraeg yn ddymunol, neu
- Nid oedd sgiliau Cymraeg yn angenrheidiol

Yn ystod cwmpas y cyfnod adrodd hysbysebwyd cyfanswm o 116 swydd gan y Cyngor. Nodwyd dwy o'r swyddi hynny fel rhai Cymraeg yn 'hanfodol'. Nododd gweddill y swyddi Cymraeg yn ddymunol gan y cytunwyd yn ystod y cyfnod adrodd diwethaf (15 Chwefror 2016) bod pob swydd yn cael ei gwneud yn 'y Gymraeg yn Ddymunol' fel gofyniad lleiaf.

O ganlyniad, mae pob disgrifiad swydd yn nodi'r Iaith Gymraeg fel gofyniad 'Dymunol' ac felly ni fydd unrhyw swydd fyth yn cynnwys sgiliau iaith Gymraeg fel

'dim yn angenrheidiol'. Hefyd, ni restrwyd unrhyw swyddi yn y cyfnod adrodd lle nodwyd sgiliau iaith Gymraeg fel sgiliau y mae angen eu dysgu pan benodwyd unigolyn i swydd.

Casgliad

Mae'r adroddiad hwn wedi gosod allan yr uchafbwyntiau a darnau arwyddocaol o waith sy'n dangos sut yr ydym fel Cyngor wedi ceisio cwrdd â'r gofynion a osodwyd gan yr Hysbysiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg a gyhoeddwyd ym Medi 2015.

Er nad yw'r adroddiad hwn yn dogfennu pob darn o waith a wnaed i fodloni gofynion yr Hysbysiad Cydymffurfio, y gobaith yw ei fod yn rhoi mynegiad gwerth chweil.

Daeth nifer o ganfyddiadau allweddol i'r amlwg o'r Adroddiad Blynyddol, a chaiff y rhain eu datblygu mewn trafodaethau a chynllunio busnes wrth i ni geisio ymsefydlu'r Safonau ymhellach.

Mae Cyngor Blaenau Gwent yn ymrwymedig i wella a hwyluso'r defnydd o'r iaith Gymraeg a datblygu ymhellach y ddarpariaeth gwasanaethau Cymraeg yn unol â Safonau'r Gymraeg a Bil Cenedlaethau'r Dyfodol Llywodraeth Cymru sy'n dyheu am "Cymru gyda diwylliant bywiog ac Iaith Gymraeg ffyniannus". Yn ogystal â hyn, bydd Cyngor Blaenau Gwent yn gweithio ochr yn ochr â'i bartneriaid i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn y fwrdeistref gan gefnogi llywodraeth Cymru yn eu nod i gael miliwn o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru erbyn 2050.